Tataiso ya tlhahiso leseding

Letsholo kgahlanong le Peto

TAC
TREATMENT ACTION CAMPAIGN

Peto le Polao ya Eudy Simelane

Ka la 28 Mmesa 2008, sebapadi sa bolo sa sehlopha sa basadi sa Afrika Borwa ebile e le molwanedi wa ditokelo tsa batho ba dilesbian le di-gay, o ile a betwa ke sehlopha sa banna, a kgakgathwa le ho bolauwa ka sehloho motseng wa habo, Kwa Thema Springs (Gauteng). Simelane o ne a hlabilwe makgetlo a 25 sefahlehong, sefubeng le maotong pele mmele wa hae o neng o hlobodisitswe halofo o lahlelwa phulaneng e haufi. Banna ba bane ba ile ba tshwarwa bakeng sa tlolo ena ya molao. E mong wa baqusuwa o ile a ahlolelwa dilemo tse 32 ka Hlakola 2009. Bababedi bona bafumanwe ba simolato, o mong o ile ba ahlolelwa bopelo ba hae kaofela tjhankaneng ka Lwetse 2009.

Sekgahla se hodimo sa Tlhokofatso ya tsa Motabo Lefatsheng

Dinyewe tse fetang tse 36,190 tsa peto di ile tsa tlalehuwa Tshebeletsong ya Sepolesa sa Afrika Borwa pakeng tsa Mmesa le Tshitwe 2007. Mahlatsipa a mangata a peto a ne a le ka tlase ho dilemo tse 18. Metsotswaneng e 26 e meng le e meng ho betwa mosadi Afrika Borwa. Ho lekanngwa hore a le mong ho ba bararo basading ba Afrika Borwa o tla hlekefetswa ka tsa motabo bophelong ba hae. Sekgahla sena ke se sebe ka hofetisisa lefatsheng bakeng sa naha efe kapa efe e seng ntweng.

Ho feta moo, ditekanyo tsa mmuso di bontsha hore ke a le mong feela ho basadi ba robong ba betwang ya tlalehang tlhaselo eo sepoleseng. Peto ha e tlalehuwe ka ho lekaneng ka lebaka la dintho tse ngata tse fapaneng, ho kenyelletsa ho tshaba boiphetetso, maikutlo a tshwabo ka lebaka la tlhaselo, le ho itshetleha ho mohlasedi ka tsa ditjhelete. Ke 8,9% feela ya dinyewe tsa peto tse qetellang di ahloletswe, mme hona ho senya tumelo le tshepo molaong mme ebe ho eketsa ho se tlalehwe ha ditlhaselo tseo. Bopaki bo bontsha hore kahlolo bakeng sa babeti hangata di tlase haholo – 15% hantle ya dikahlolo tsa peto di fumana ka tlase ho dilemo tse 10 tse molaong tse beilweng.

TAC e phahamisa lentswe la yona ka kutlwelano le mahlatsipa a peto, balwanedi le mekgatlo e lwanelang ho fedisa dikgoka tse maelana le bong. TAC e inehetse ho lwantsheng ho tlisa batlodi bana ba melao sepoleseng ho fumana toka le ho netefatsa hore mahlatsipa a tlhaselo ya tsa motabo a fumana tlhokomelo yohle eo ba e hlokang.

TAC
TREATMENT ACTION CAMPAIGN

www.tac.org.za

Sesotho

Matshwao a Melao le Dinyewe:

- **Molao wa Dikgoka tsa Lapeng wa 1998** o tlamme mmuso hore o fedise dikgoka tsa ka lapeng. O kenyeleditse dipehelo bakeng sa ditaelo tsa tshireletso kgahlanong le batlodi ba molao ba dikgoka tsa lapeng, wa netefatsa boikunuto ba mahlatsipa, mme wa etsa hore peto lenyalong e be tlolo ya molao.
- **Nyewe ya ka 2002 ya Van Eeden v. Letona la Polokeho le Tshireletso (SCA)** e fumane hore mmuso o na le boikarabelo ba ho kwalla babelaellwa ba nang le kgonahalo ya ho etsa ditlhaselo tsa motabo hape kgahlanong le basadi.
- **Nyewe ya ka 2005 ya K v. Letona la Polokeho le Tshireletso (CC)** e ile ya fumana Letona la Polokeho le Tshireletso le le molato bakeng sa ditshenyehelo kamora hore mapolesa a mararo a 'mosebetsing a bete mosadi.
- **Nyewe ya ka 2005 ya S v. Sikipha (SCA)** e ile ya kgalemela moahlodi bakeng sa boitshwaro bo lenyatso ho basadi ka ho hlahisa hore banna ba ka tshwarelwa bakeng sa ho beta haeba basadi ba apere kapa ba itshwara ka tsela e hohelang.
- **Leano la Naha la Tlhaselo ya tsa Motabo la Lefapha la Bophelo bo Botle (2005)** le tlama mmuso ho fana ka tlhokomelo ya tsa bophelo bo botle e tshwanelang le e felletseng ho mahlatsipa kamora tlhaselo ya tsa motabo le ho netefatsa hore bopaki ba bongaka maelana le tlhaselo ya tsa motabo bo bokelletswa ka tsela e tshepehang le e felletseng. Le kenyelletsa ho itlama ho: 1)fana ka disebediswa tsa peto dibakeng tsohle tse fanang ka ditshebeletso tsa tlhaselo ya tsa motabo ; 2) fa mahlatsipa kalafo ya antiretroviral le di-antibayotiki bakeng sa mahloko a tshwaetsang ka thobalano; 3) fana ka diteko tsa HIV le ho khanselwa kamora tlhaselo; 4) netefatsa thuso ya tsa kelello le maikutlo bakeng sa mahlatsipa; 5) boloka mokgwatsamaiso o felletseng bakeng sa pokello ya bopaki.
- **Molao wa Tlolamolao ka tsa Motabo wa 2007** o thibetse maemo ao nalane ya bophelo ba mahlatsipa a tsa motabo e ka amohelwang e le bopaki. O atolositse tlhaloso ya peto ho feta "thobalano le mosadi ntle le tumello ya hae" ho kenyelletsa mefuta e fapaneng ya ho kenwa basading le banneng. O fana ka phihlello ho Post Exposure Prophylaxis (PEP) bakeng sa mahlatsipa a ditlhaselo tsohle tsa motabo. O boletse hore ha mahlatsipa a tlaleha nyewe setsheng se dumelletsweng sa PEP, ha ho hlokehe nomoro ya nyewe.

Melao ena le diqeto tse entsweng ke mmuso le makgotla a phahameng Afrika Borwa ke tlholo. Empa E LOKELA HO ETSWA HORE E SEBETSE!

Matsholo a Fetileng ka TAC le mekgatlo eo e leng balekane bakeng sa dinyewe tsa peto:

- Ka **Tshiwe 2003, Lorna Mlofana,** moetapele wa TAC Khayelitsha (Western Cape) o ile a betwa ntlwaneng ya shebine. O ile a bolawa ke mmeti wa hae le motho ya fetang ha ba elellwa hore o na le HIV. Ho ile ha latela matsholo a maholo a setjhaba ka Balwanedi ba ditokelo ba TAC le mehwanto e mengata. Ho nkile nako e telele ho fihlela Hlakola 2006 hore bahlasedi ba hae ba ahlolwe.
- Ka **Tshitwe 2005, Nandipha Makeke** o ile a betwa mme a bolawa. Ho nkile ho hlahella kgotla ha 20 le dilemo tse pedi le halofo tsa matsholo a ditho tsa TAC hore ba babedi ba baqosuwa ba bane ba fumanwe ba le molato le ho ahlolwa.
- Ka **Mphalane 2005, Buyisiwe** o ile a betwa ka sehlopha mane Tembisa, Gauteng. ke banna ba 8. O ile a tlaleha taba ena hanghang sepoleseng mme banna ba supileng ba ile ba tshwarwa. Kamora hoba ditokomane tse ding tse maelana le nyewe ena di 'lahlehe' ka ho belaetsa, nyewe ena e ile ya hlakolwa dibukeng tsa lekgotla ka Phupjane 2006. Leha balwanedi ba ditokelo ba entse *matsholo a ya 1 ho ba 9,* nyewe eo ha eka ya bulwa hape ho fihlela ka Pudungwana 2006. Ebile ka Phupu 2007 moo nyewe ena e ileng ya qala ho hlahella kgotla. Ka mora dilemo tsekabang nne bana ba supileng bafunanwe balemolato bafumana kahlulo epakeng dilemo tse 17 le 20.
- **Ka Phupu 2007,** setho sa TAC se dilemo di 18 **Nomthandazo Radebe** o ile a betwa ke Sonwabo Mangcongoza mane Lusikisiki. Ho nkile nako ya ho fihlela ho Hlakubele 2009 hore moqosuwa a fumanwe a le molato mme a ahlolwe.
- Ka la **24 Mphalane 2008, Sesethu Mcimeli,** ngwana ya dilemo di 8 o ne a tswa sekolong ho ya lapeng, o ile a betwa ke motho ya dilemo di 24. Balwanedi ba ditokelo ba TAC ba ile ba hwantela Seteisheneng sa Sepolesa sa Mfuleni ho ya hlahisa kgalefo ya bona, ba howa, "Babeti ba lokela ho tloswa setjhabeng sa rona!". Monna o ile a tshwarwa mme nyewe e ile ya tliswa ka pele ho lekgotla. Le ha ho le jwalo, ka la 30 Mmesa 2009, nyewe e ile ya nyahlatswa ke lekgotla la dinyewe.

Re lokela ho lwantsha sekgobo sena se potapotileng tlhekefetso ya tsa motabo, hore mahlatsipa a mangata a tle a kgone ho hlahella ntle le ho hlajwa ke dihlong. Re lokela ho lwana ho netefatsa hore toka bakeng sa mahlatsipa a dikgoka tse maelana le bong e phethwe le ho thibela ho diehiswa ha dinyewe tsena makgotleng.

TAC le bomphato ba yona ba ntshitse kgweletso ena bakeng sa ho etsa ho hong:

1. Fedisa ho tshosetswa ha mahlatsipa a peto ke mapolesa le basebeletsi ba makgotleng a dinyewe.
2. Ho thehwe ditsi tse ding tsa mathata a peto tse kang tsa Simelela (Khayelitsha) le Thuthuzela (Gugulethu).
3. Ho potlakiswe ho ntshwa ha Makgotla a Melato ya Peto.
4. Ho ntlafatswe phihlello ya ARV post-exposure prophylaxis ya tlhokomelo ya bophelo bo botle ka kakaretso le tsa peto, ho kenyelletswa ho khanswelwa bakeng sa mahlatsipa le, moo ho hlokehang, ba malapa a bona.
5. Ho eketswe mananeo a matlafatsang mahlatsipa a peto le ho ntlafatsa thuto bakeng sa setjhaba.
6. Ho rutwe mapolesa ho ba le kutlwelo ha ba sebetsana le basadi ba tlalehang dinyewe tsa peto.
7. Ho ntlafatswe dipatlisiso (haholoholo pokello ya bopaki ba tlolo ya molao) tsa dinyewe tsa peto.
8. Ho fanwe ka disebediswa tse ngata ho makgotla a dinyewe e le hore ho potlakiswe botjhotjhisi le hore dinyewe di tsamaye ka katleho.
9. Ho fanwe ka disebediswa tse ngata tsa ditjhelete le basebetsi sepoleseng (ho kenyelletswa ditsi tsa matlafatso ya mahlatsipa).
10. Ho netefatswe kahlolo tse telele bakeng sa babeti le babolai
11. Etswe matsholo a ho fedisa dihlopha tsa dinokwane le bonokwane setjhabeng.
12. Ho eketswe disebediswa bakeng sa ho ditshebeletso tsa tlhabollo ya batshwaruwa.
13. Ho netefatswe ho potlakiswa ha tsebiso le ho tshwarwa ha dinokwane.
14. Ho fediswe ho tshwarwa ha batho ba rekisang mmele mme ho kotjwe hore mapolesa a tlohele ho hlekefetsa bareikis ba mmele.
15. Ho kenngwe tshebetsong mananeo a ho netefatsa polokeho dikolong.

Designs4development, www.d4d.co.za